

TECHNICAL SERIES № 17

АЕВА (Угода про збереження афро-євразійських
мігруючих водно-болотних птахів)

Керівні принципи щодо збереження № 3

**Керівні принципи стосовно
складання кадастру об'єктів
мігруючих водно-болотних птахів
(ВИТЯГИ)**

Складено: Wetlands International

Затверджено: на другому засіданні Сторін АЕВА
(вересень 2002 р., Німеччина)

Останнє оновлення 19-4-2005

Автор фото: Молодан Г.Н.

Поетапний план

При складанні кадастру ключових об'єктів мігруючих водно-болотних ґтахів кожна країна має пройти такі етапи:

Етап 1: Визначення провідних установ у процесі інвентаризації; зазначення завдань та етапів.

Етап 2: Розробка переліку ключових об'єктів та оселищ з використанням опублікованих джерел.

Етап 3: Поширення переліку серед максимальної кількості фахівців та відомств.

Етап 4: Визначення нових об'єктів з використанням мап, аерофотозйомки та супутникових зображень; організація інспекційних відвідувань ймовірних об'єктів.

Етап 5: Заповнення базової інформації для кожного об'єкта з використанням стандартних форм.

Етап 6: Картографування кожного об'єкта для визначення його меж.

Етап 7: Уточнення описів об'єктів з використанням системи кодування Рамсарських угідь.

Етап 8: Моніторинг об'єктів та оновлення кадастру в регулярні проміжки часу.

Етапи 1-5 можуть складати один чітко визначений проект, який буде фінансуватися окремо. Етапи 6-8 (крок 3, як визначено в Етапі 1) вимагають більше навичок і можуть складати окремий проект, по можливості з окремим фінансуванням.

Вступ

Кадастр ключових об'єктів є одним із основних засобів збереження мігруючих водно-болотних птахів та управління ними.

Для охорони та управління популяціями перелітних водно-болотних птахів спочатку необхідно класифікувати і розставити пріоритети серед об'єктів, які вони використовують на своїх міграційних шляхах (розмноження, линяння, зупинок, зимівлі). Важливість кадастру об'єктів визначена у параграфі 3.1.1 Плану дій АЕВА, що вимагає від Сторін створення та оприлюднення національних кадастрів оселищ на їх територіях, що є важливим для популяцій водно-болотних птахів, перелічених у Таблиці 1 Плану дій.

Хоча існуватиме значне дублювання між кадастрами об'єктів АЕВА та національними кадастрами, визначеними як водно-болотні угіддя міжнародного значення в рамках Рамсарської Конвенції (Рамсарські угіддя), кадастри АЕВА відрізняються від Рамсарських тим, що вони:

- є конкретними для перелітних водно-болотних птахів;
- можуть містити угіддя, що не відносяться до водно-болотних;
- можуть містити об'єкти, які не мають міжнародного значення за Рамсарськими критеріями.

У контексті АЕВА, об'єкт може вважатися ключовим для перелітних водно-болотних птахів, якщо:

- в ньому оселяється один або декілька видів, яким загрожує зникнення у світовому масштабі, перелічених у Додатку 2 до Угоди (див. також Керівні принципи № 1: *Керівні принципи щодо складання Планів дій для окремих видів перелітних водно-болотних птахів*);
- він відповідає більшості Рамсарським критеріям (див. нижче), зокрема, порогу в 1% (критерій 6), для одного або кількох видів, перелічених у Додатку 2 до Угоди.

Рамсарські критерії застосовуються до перелітних водно-болотних птахів наступним чином - водно-болотні угіддя повинні вважатися такими, що мають міжнародне значення, якщо:

- на них регулярно перебуває 20 000 або більше водоплавних птахів (критерій 5);
- на них регулярно гніздиться 1% усіх особин популяції одного виду або підвиду водоплавних птахів, для тих угідь де дані про популяції є наявними (критерій 6).

Рамсарські критерії 2, 3 та 4 відносяться до біорізноманіття водно-болотних угідь, а до водно-болотних птахів лише у деяких обставинах.

При застосуванні «критерію в 1%» було багато обговорень щодо тлумачення слова «регулярно». В регіонах, для яких наявні всі дані, наразі широко застосовують два тлумачення. Підтримка потрібної кількості птахів в

об'єкті вважається регулярною, якщо середнє значення підрахунків за останні 5 років, для яких наявні дані, перевищує поріг в 1%, або якщо поріг в 1% було перевищено протягом щонайменше 75% часу, за який існують дані. Для багатьох територій за межами Європи, де відсутні дані підрахунків в повному обсязі, а зона спостереження в об'єктах часто є гіршою, зазвичай розглядають об'єкти, в яких гніздиться необхідна кількість птахів протягом трьох років з п'яти, що теж відповідає критерію.

Критерій в 1 % застосовують упродовж всього року, в тому числі і під час сезону розмноження, хоча на практиці це стосується тільки видів, які гніздяться колоніями. Вважається, що в місцях зупинок критерій в 1 % не завжди буде виконуватись, навіть якщо 75 % потрібної кількості птахів зареєстровано одночасно, зважаючи на їх плинність у таких місцях перебування. Якщо метод кільцювання птахів свідчить про високий ступінь плинності, тоді об'єкт буде й далі відповідати вимогам, навіть, якщо кількість птахів, які присутні в конкретний час, є нижчою, ніж 75 % за «критерієм в 1 %» (у деяких випадках нижчою на 10–15 %).

Етап 1: Визначення провідних установ у процесі інвентаризації; зазначення завдань та етапів.

Основну функцію щодо виконання зобов'язань у рамках АЕWA покладено на національні уряди. У багатьох випадках фактичний процес реєстрації здійснюватиметься державним органом. Як альтернатива, можна найняти інститут, неурядову організацію (НУО) або приватну особу, які отримають відповідну державну підтримку (фінансову, логістичну та правову). Фінансування може бути державним або регіональним (напр., ЄС), або із залученням коштів з боку національних або міжнародних організацій із збереження природи.

Дані, отримані в кадастрі АЕWA щодо об'єктів, мають зберігатися в центральній базі даних, яка в свою чергу, заради послідовності та безперервності, повинна бути розміщена в державній установі.

Загальними завданнями будь-якого кадастру об'єктів є:

- класифікація усіх відповідних об'єктів та визначення тих, які є пріоритетними для збереження;
- визначення функцій та цінностей (екологічних, соціальних та культурних) кожного об'єкта;
- утвердження основи та інструментів для вимірювання майбутніх змін;
- забезпечення засобами для планування та управління;
- забезпечення місцевих, національних і міжнародних порівнянь.

Окрім того, процес створення кадастру має включати:

- сприяння у підборі мережі експертів;
- сприяння співпраці у збереженні та управлінні;
- сприяння обізнаності серед громадськості та тих, хто приймає рішення.

З метою виконання поставлених завдань будь-який кадастр повинен:

- використовувати стандартизовані методи;
- включати дані як основу для моніторингу змін;
- регулярно оновлюватися;
- легко поширюватися серед керівників, які приймають рішення, та громадськості.

Процес складання кадастру, як правило, розділено на три кроки:

Крок 1: Узагальнення існуючих матеріалів.

Трьома основними джерелами інформації є:

- існуючі кадастри;
- бібліографічні джерела;
- мережі експертів.

Крок 2: Складання попереднього переліку об'єктів.

Найважливіша частина загального процесу створення кінцевого кадастру. Метою є якнайшвидше складання національного переліку ключових об'єктів, не витрачаючи зайвого часу на збирання детальної інформації щодо описів кожного окремого об'єкту.

Крок 3: Складання детального кадастру (не завжди здійснюється).

Кожен об'єкт та його околиці мають бути описані більш детально. Важливі особливості цього кроку:

- точне визначення меж та високоякісні картографічні матеріали об'єкту;
- визначення меж і детальний опис, узгоджені з іншими кадастрами, де це потрібно;
- для водно-болотних угідь: ідентифікація, визначення меж та опис басейну річки;
- детальний, стандартизований опис оселищ водно-болотних птахів в об'єкті;
- детальна інформація щодо інтенсивного та екстенсивного землекористування (включаючи такі види використання земель як полювання та екотуризм), а також можливих загроз від них;
- база даних з інформацією щодо присутності водно-болотних птахів в об'єктах (див. Керівні принципи № 9: *Керівні принципи щодо протоколу моніторингу водно-болотних птахів*).

Етап 2: Розробка переліку ключових об'єктів та оселищ з використанням опублікованих джерел.

Існує декілька різних переліків природоохоронних територій до яких можуть бути віднесені і об'єкти, що відповідають вимогам ключових оселищ для перелітних водно-болотних птахів. Об'єкти можуть бути перелічені як один так і декілька разів серед:

- Рамсарських угідь;
- об'єктів Світової спадщини;
- програми ЮНЕСКО «Людина та Біосфера» (МАВ);
- Important Bird Area - ІВА (організація BirdLife International);
- біотопів CORINE (тільки в межах ЄС);
- Natura 2000 (тільки в межах ЄС);
- Європейської мережі біогеоетичних заповідників (тільки Європа);
- Середземноморської території спеціальної охорони (тільки середземноморські країни);
- об'єктів в оприлюдненому довіднику водно-болотних угідь (організація Wetlands International, IUCN, WWF та інші);
- водно-болотних угідь, що мають національне значення (національна ініціатива);
- об'єктів в базі даних MedWet (тільки середземноморські країни);
- об'єктів в «Атласі качиних популяцій в Африці та Західній Євразії»;
- об'єктів, що включено до Міжнародного перепису водно-болотних птахів (включаючи облік африканських водно-болотних птахів (організація Wetlands International)).

Не всі переліки природоохоронних територій є оприлюдненими, хоча в кожному окремому випадку має бути присутнім національний представник або координатор, з яким можна проконсультуватися. Деякі з найбільш корисних джерел, з якими вже почалася робота, перелічені в Додатку 1.

Переліки ключових об'єктів для перелітних водно-болотних птахів:

Рамсарські об'єкти:

- *Довідник водно-болотних угідь міжнародного значення.*

CD-RoM. (Frazier, S. (ed.) 2002). Онлайн-версія за адресою: <http://www.wetlands.org/RDB/Directory.html>

- *Огляд Рамсарських об'єктів: короткий опис світових водно-болотних угідь міжнародного значення* (Frazier, 1999).

Кадастр водно-болотних угідь:

- *Проект Aqua: посібник внутрішніх водойм, запропонованих для збереження* (Luther & Rzóska, 1971).

- *Африканські водно-болотні угіддя та мілкі водні об'єкти* (Burgis & Symoens, 1987).

- *Довідник африканських водно-болотних угідь* (Hughes & Hughes, 1992).

- *Посушливі зони північної, центральної та західної Африки. II: Попередній кадастр і методологія* (De Beaufort & Czajkowski, 1986).

- *Довідник західних палеоарктичних водно-болотних угідь* (Carp, 1980).

- *Проект MAR. Перелік європейських та північно-африканських водно-болотних угідь міжнародного значення* (Olney, 1965).

- *Попередній кадастр водно-болотних угідь міжнародного значення для водно-болотних птахів у Західній Європі та Північно-західній Африці* (Scott, 1980).

- *Статус кадастрів водно-болотних угідь в середземноморському регіоні* (Hecker & Tomàs Vives, 1995).

- *Довідник водно-болотних угідь на Близькому Сході* (Scott, 1995).

Ключові орнітологічні території.

- *Ключові орнітологічні території в Європі* (Heath & Evans, 2000).

- *Ключові орнітологічні території на Близькому Сході* (Evans, 1994).

- *Ключові орнітологічні території в Африці* (Fishpool & Evans, 2001).

- *Національні переліки ключових орнітологічних територій.*

Інші переліки об'єктів, включаючи основні для водно-болотних птахів.

- *Natura 2000. Території спеціальної охорони* (Європейська Комісія, 1994).
- *Біотопи CORINE: розробка та використання кадастру об'єктів, які мають важливе значення для збереження природи для Європейської спільноти. Звіт та Посібник (3 томи)* (Європейські Спільноти, 1991).
- Перелік об'єктів, які входять до Світової спадщини. Режим доступу: <http://whc.unesco.org/heritage.htm>

Інші важливі джерела.

- Перелік ключових об'єктів в *Атласі качиних популяцій в Африці та Західній Євразії* (Scott & Rose, 1996).
- Щорічні звіти Міжнародного обліку водно-болотних птахів (включаючи Облік африканських водно-болотних птахів), оприлюднені Wetlands International (напр., Delany *et al.* 1999, Dodman *et al.* 1999, Gilissen *et al.* 2002, Dodman & Diagona 2003).

Етап 3: Поширення переліку серед максимальної кількості фахівців та відомств.

Не потребує подальшого пояснення. Особлива увага має надаватися поширенню серед експертів, які проживають або працюють у більш віддалених частинах країни, для максимального охоплення аудиторії.

Нові об'єкти, вказані в такому випадку, повинні завжди відвідуватися експертами у прийнятний період року з метою перевірки важливості цих об'єктів для перелітних водно-болотних птахів.

Етап 4: Визначення нових об'єктів з використанням мап, аерофотозйомки та супутникових зображень; організація інспекційних відвідувань ймовірних об'єктів.

Супутникові зображення, якщо звичайно такі є, можуть бути дуже корисними при визначенні водно-болотних угідь, які не встановлені методами, що зазначені на Етапі 2 та 3, особливо, якщо ареали дуже великі і важкодоступні. В ідеалі, повинні бути вивчені різні набори зображень, взяті у різні роки і сезони, що дасть можливість передбачити річні та сезонні зміни в розмірі та навіть життєздатність об'єкта.

Важливо дізнатися, які зображення є в наявності, які з них використовувалися та з якими цілями. У багатьох країнах це може бути доволі складним завданням, оскільки супутникові знімки найчастіше використовують для проектів пов'язаних із визначенням землекористування або програм сільськогосподарського розвитку.

Тлумачення аерофотозйомок та супутникових зображень не є легким завданням, і його найкраще залишити для професійних дослідницьких установ, інститутів та університетів.

Можливе визначення нових об'єктів за допомогою космознімків та зображень завжди має перевірятися шляхом проведення відвідувань на місцях та/або консультування людей, котрі проживають недалеко від об'єкта.

Країни, які не мають доступу до джерел дистанційного збору даних, повинні покладатися на вивчення на місцевості (з використанням автомобіля, човна, літака або пішим ходом), у поєднанні з місцевими знаннями.

Етап 5: Заповнення базової інформації для кожного об'єкта з використанням стандартних форм.

Наполегливо рекомендується, щоб описи об'єктів створювались у форматі, затвердженій формі інформаційного опису, затвердженій рамках Рамсарської конвенції (ІО), що забезпечить сумісність з багатьма іншими форматами кадастрів.

ІО створювався та розширювався упродовж років, і порядок, у якому з'являлися позиції, змінювався неодноразово. В результаті цього різні джерела можуть давати різні формати. Найостаннішу версію ІО наведено у Додатку III до Керівних принципів, і її можна знайти за електронною адресою: http://www.ramsar.org/key_ris_index.htm. Подальше пояснення того, як заповнювати ІО, можна отримати в Бюро Рамсарської Конвенції або скопіювати з Рамсарського веб-сайту.

З метою економії часу та зусиль при складанні попереднього реєстру об'єктів (як визначено на Етапі 1, Крок 2), види інформації, яка має бути зібрана, можуть бути обмежені наступними відомостями:

- 1) дата заповнення/удосконалення відомості;
- 2) країна;
- 3) назва водно-болотного угіддя;
- 4) географічні координати;
- 5) висота над рівнем моря;
- 6) площа (в гектарах);
- 7) огляд (короткий опис);
- 8) наявність картосхеми;
- 9) назва та адреса установи-укладача;
- 10) загальне розташування (найближче місто та адміністративний регіон);
- 11) фауна (з посиланнями на види АЕWA)
- 12) соціальні і культурні цінності;
- 13) землеволодіння/землекористування в об'єкті та на прилеглих територіях;
- 14) види поточного землекористування в об'єкті та на прилеглих територіях;
- 15) можливі загрози для об'єкту та прилеглих територій;
- 16) заходи, вжиті для охорони;
- 17) юрисдикція;
- 18) орган управління;
- 19) бібліографія (наукова/технічна).

Особлива увага має надаватись важливості об'єкту для перелітних водно-болотних птахів. Для кожного з видів, перелічених у Додатку 2 до Угоди, має надаватися інформація про кількість птахів, які використовують цей об'єкт, сезони, в які види тут зустрічаються, а також з якою метою слугує цей об'єкт: для гніздування, зупинок та/або зимівлі.

Об'єкти, які вже достатньо описані в інших кадастрах, не потребують детального розгляду. Достатньо буде зазначити:

- назву об'єкту;
- посилання на джерело, яке містить повну інформацію щодо об'єкту;
- ключове значення об'єкта для перелітних водно-болотних птахів.

Оцінка можливих загроз для об'єкту (пункт 15) є особливо важливою при прийнятті рішення щодо того, чи потребує він термінового управління. Це питання розглядається детальніше у Керівних принципах № 4: *Керівні принципи щодо управління ключовими об'єктами перелітних водно-болотних птахів.*

Етап 6: Картографування кожного об'єкта для визначення його меж.

Для початку надзвичайно важливим є визначення постійних меж кожного об'єкта, який має розглядатися в кадастрі. Багато моніторингових проектів зазнають втрат від змін меж об'єктів протягом періоду їх впровадження, що призводить до некоректних порівнянь між роками та аналізу тенденцій.

Часто відбувається співставлення меж об'єктів з межами визначеними іншими виконавцями зовсім з іншими цілями. Межі можуть відповідати адміністративній одиниці, природоохоронній території чи самому оселищу, . Це призводить до трьох різних ситуацій:

- об'єкт включає оселище водно-болотних птахів та інші біотопи;
- об'єкт охоплює частину території більшу за площею ніж оселище водно-болотних птахів;
- об'єкт більш-менш співпадає з окремою площею оселища водно-болотних птахів.

Третій випадок є ідеальною ситуацією. Крім того, дуже ймовірно, що об'єкт буде формувати окрему гідрологічну одиницю, що значним чином сприяє опису об'єкта, його моніторингу та управлінню.

Кожне водно-болотне угіддя має розглядатися у контексті водного басейну, якому воно належить. Те, що відбувається вище за течією об'єкта часто є дуже важливим для нього. Наприклад, будівництво дамби навіть на значній відстані вище за течією або скажімо в межах іншої країни може фактично знищити об'єкт. Отже, має бути також надана картосхема, де показано об'єкт з усіма його прилеглими околицями та водозбірною площею.

При підготовці описів об'єктів їх характеристики, які є також характеристиками цілого водного басейну, можуть бути використані для інших об'єктів у тому ж самому водному басейні.

Високоякісні картографічні матеріали об'єктів та їх водозбірних площ є незамінними для цілей моніторингу та управління об'єктами.

Етап 7: Уточнення описів об'єктів з використанням системи кодування Рамсарських угідь.

В різних варіаціях кадастрів використовуються різні системи класифікації оселищ. Наприклад, MedWet просуває складну систему класифікації оселищ на основі системи, розробленої для класифікації водно-болотних угідь та глибоководних оселищ у США. Для багатьох країн на території АЕWA ця система буде занадто складною для використання.

Однією з найпростіших та найпоширеніших систем, які використовуються, є система кодування Рамсарських угідь (пункт 8 в Рамсарському Інформаційному Листку). Основою кодів є Рамсарська класифікаційна система для типів водно-болотного угіддя, ухвалена договірними сторонами Рамсарської Конвенції. Категорії, перелічені у цій класифікаційній системі, призначені для забезпечення тільки широкої основи з метою допомоги у швидкому визначенні основних типів водно-болотних угідь, представлених у кожному об'єкті.

Детальніші описи можна знайти у Додатку 1 до *Пояснювальної записки та Керівних принципів* для Рамсарського інформаційного листка. Цей документ можна знайти в Бюро Рамсарської Конвенції, а також на Рамсарському веб-сайті: <http://www.ramsar.org/>.

Етап 8: Моніторинг об'єктів та оновлення кадастру в регулярні проміжки часу.

Кадастр об'єктів не є незмінним кінцевим результатом. Необхідно здійснювати моніторинг екологічних змін, змін в структурі та змін можливих загроз, і відповідним чином здійснювати управління об'єктом.

Національний кадастр об'єктів є основою для національної схеми моніторингу водоплавних птахів (див. Керівні принципи № 9: *Керівні принципи щодо протоколу моніторингу водно-болотних птахів*). У свою чергу, результати моніторингу можуть призвести до змін у кадастрі об'єктів.

Національний кадастр об'єктів є також основною вимогою для планування управління об'єктами (див. Керівні принципи № 4: *Керівні принципи управління ключовими об'єктами перелітних водно-болотних птахів*). У свою чергу, планування управлінням об'єктами (що також є тривалим процесом) може призвести до змін у кадастрі.

Отже, кадастр об'єктів, моніторинг і планування управління ними пов'язані з постійним, повторювальним процесом змін та удосконалень.

Національний кадастр об'єктів має оновлюватися щонайменше кожних 10 років (бажано кожних 5 років), з вибором інтервалу в залежності від якості початкового кадастру, а також від обсягу змін, які відбуваються.

Переклад витягів з Керівних принципів стосовно складання кадастру об'єктів мігруючих водно-болотних птахів виконано на замовлення Міністерства екології та природних ресурсів України в рамках проекту Європейського Союзу «Додаткова підтримка Міністерства екології та природних ресурсів України у впровадженні Секторальної бюджетної підтримки».

UNEP/AEWA Secretariat
UN Campus Hermann-Ehlers-Str. 10
53113 Bonn

Germany

Tel.: +49 (0)228 815 2413
Fax: +49 (0)228 815 2450
aewa@unep.de www.unep-aewa.org